

Prawo międzynarodowe w przepisach wykonawczych do prawa o ustroju sądów powszechnych

PRZEMYSŁAW DOMAGAŁA*, ARKADIUSZ SEMENIUK**

STRESZCZENIE

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 listopada 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych¹ weszło w życie 28.12.2019 r. Wprowadza ono kilka zmian istotnych dla sędziów, prawników czy bardziej ogólnie – osób zajmujących się współpracą międzynarodową w sprawach cywilnych i karnych. Celem niniejszego artykułu jest ich przedstawienie i analiza, a przez to przybliżenie potencjalnym adresatom i użytkownikom.

Słowa kluczowe: prawo o ustroju sądów powszechnych, koordynator ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka, obrót międzynarodowy, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych

---

* Dr Przemysław Domagała, ORCID: 0000-0002-3091-2786 współpracownik Katedry Prawa Międzynarodowego i Europejskiego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Sędzia Sądu Rejonowego dla Łodzi Śródmieścia w Łodzi.

** Mgr Arkadiusz Semeniuk, ORCID 0000-0002-8383-6406, doktorant w Katedrze Prawa Międzynarodowego i Europejskiego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, sędzia Sądu Okręgowego w Płocku delegowany do Ministerstwa Sprawiedliwości, Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka.
Artykuł wyraża wyłącznie osobiste poglądy autorów.

¹ Dz. U. z 2019 r. poz. 2398.

WSTĘP

Ciągła intensyfikacja sądowego obrotu międzynarodowego prowadzi do nieustannej konieczności dostosowania dotyczących go przepisów do wymogów współczesności. Nie da się też nie zauważyć, że mimo licznych nowelizacji przepisów procesowych, zarówno cywilnych, jak i karnych, materia postępowania międzynarodowego nie była traktowana przez ustawodawcę priorytetowo. W efekcie nigdy nie zaprojektowane instytucje i rozwiązania potrafiły funkcjonować od stosunkowo długiego okresu czasu, nie zawsze przystając do aktualnych realiów. Dlatego w pierwszej dekadzie obecnego wieku zaistniała potrzeba oceny istniejącego stanu normatywnego w tym zakresie i dokonania ewentualnych zmian. Pierwszym krokiem była nowelizacja ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, która weszła w życie 1.07.2009 r., aby dostosować przepisy prawa krajowego do rozwiązań funkcjonujących na gruncie prawa Unii Europejskiej. Zmiany nie ominęły również procedury karnej (ustawy z 27.09.2013 r. i z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego). Kolejnym etapem tego procesu było przyjęcie w 2017 r. zmian w ustawie – Prawo o ustroju sądów powszechnych (dalej: p.u.s.p.²), których celem miało być usprawnienie i ułatwienie rozpoznawania spraw z elementem zagranicznym. Na podstawie nowych przepisów powołano w sądach koordynatorów ds. współpracy międzynarodowej i praw człowieka, w p.u.s.p. uregulowano zasady zasięgania informacji o prawie obcym oraz o immunitacie wynikającym z prawa międzynarodowego oraz utworzono w sądach powszechnych punkty kontaktowe Europejskiej Sieci Sądowej w Sprawach Cywilnych i Handlowych³. Kolejnym krokiem było dostosowanie do znowelizowanych ustaw aktów rangi podustawowej. Najpierw w regulaminie urzędowania sądów powszechnych⁴ (dalej: r.u.s.p.) określono sposób realizacji zadań związanych ze współpracą międzynarodową sądów powszechnych w ramach europejskich sieci sądowych. Na zakończenie do nowych rozwiązań ustawowych dostosowano przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych⁵ (dalej: rozporządzenie MS z 2002 r.). Zmiany te zostały dokonane rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 listopada

---

² Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 23, ze zm.).

³ Zob. P. Domagała, A. Andrzejewska-Pałucka, *Prawo międzynarodowe i prawa człowieka w znowelizowanym prawie o ustroju sądów powszechnych*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2018, z. 3 (31), s. 5.

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1141).

⁵ Dz. U. z 2014 r. poz. 1657.

2019 r.⁶, które weszło w życie 28.12.2019 r. Zamiarem autorów jest omówienie tej ostatniej nowelizacji, ze szczególnym uwzględnieniem wprowadzanych przez nią nowości normatywnych i zagadnień budzących wątpliwości w praktyce.

SPRAWY Z UDZIAŁEM PAŃSTW OBCYCH I ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH

Stosownie do § 3 rozporządzenia MS z 2002 r. o wszystkich sprawach, w których stroną jest państwo obce lub jego organy albo organizacja międzynarodowa bądź organ międzynarodowy, sądy zawiadamiają ministra właściwego do spraw zagranicznych, zwięźle przedstawiając przedmiot sprawy i wskazując państwa lub organy, których sprawa dotyczy. Celem wskazanego przepisu jest zapewnienie MSZ orientacji, w jakich postępowaniach sądowych występują podmioty zagraniczne. Ma to znaczenie w kontekście nie tylko prawnym – zwłaszcza z uwagi na konieczność przestrzegania przez Polskę norm prawa międzynarodowego o przywilejach i immunitetach – lecz także politycznym. Dotychczas obowiązująca wersja tego przepisu nakazywała informować Ministra Sprawiedliwości, nie zaś ministra właściwego do spraw zagranicznych. Pomijała ona postępowania wytoczone przeciwko organizacjom międzynarodowym i ich organom bądź z ich udziałem, dodatkowo nakładała na sąd obowiązek przesłania akt sprawy. Zastąpienie Ministra Sprawiedliwości ministrem właściwym do spraw zagranicznych jest podyktowane dążeniem do przyspieszenia i uproszczenia postępowania, w praktyce bowiem rola Ministra Sprawiedliwości ograniczała się do przekazania MSZ informacji o toczącym się postępowaniu. Rozciągnięcie zakresu zastosowania omawianego przepisu na organizacje międzynarodowe⁷ i ich organy jest związane z tym, że także tym podmiotom może przysługiwać immunitet, a MSZ w celu sprawnego wykonywania swych funkcji powinien wiedzieć o postępowaniach z ich udziałem.

---

⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 listopada 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (Dz. U. z 2019 r. poz. 2398).

⁷ Organizacja międzynarodowa oznacza organizację utworzoną na podstawie traktatu albo innego instrumentu prawa międzynarodowego i posiadającą własną podmiotowość prawnomiędzynarodową, przy czym członkami organizacji międzynarodowych mogą być, obok państw, także inne podmioty. Organ organizacji międzynarodowej to osoba lub jednostka organizacyjna posiadająca określony status zgodnie z regulaminem organizacji (zob. Komisja Prawa Międzynarodowego ONZ, *Draft Articles Responsibility of international organization*, art. 2 *Use of terms*, ILC Report 63rd session (2011), U.N. Doc. A/66/10, a w literaturze polskiej: A. Czaplińska, *Odpowiedzialność organizacji międzynarodowych jako element uniwersalnego systemu odpowiedzialności międzynarodowoprawnej*, Łódź 2014, s. 19-72).

Jeżeli chodzi o państwa, to § 3 rozporządzenia MS z 2002 r. odnosi się jedynie do państw uznanych przez Rzeczpospolitą Polską⁸, nie ma natomiast znaczenia, czy z konkretnym krajem utrzymywane są stosunki dyplomatyczne. Organy państwa obcego to wszystkie podmioty działające w jego imieniu i na jego rachunek, przede wszystkim jego przedstawicielstwa dyplomatyczne czy konsularne⁹. Co do pojęcia strony, to należy je rozumieć szeroko, jako każdy podmiot biorący udział we własnym imieniu w określonym postępowaniu, o ile wynik tego postępowania może oddziaływać na jego prawa i obowiązki. Stroną w tym rozumieniu będzie w szczególności: powód, pozwany, interwenient uboczny, wnioskodawca lub uczestnik cywilnego postępowania nieprocesowego, pokrzywdzony w postępowaniu karnym, interwenient w postępowaniu karnym skarbowym. Nie jest natomiast objęta zakresem omawianego przepisu sytuacja, gdy z inicjatywy państwa obcego doszło do wszczęcia postępowań, których przedmiotem są czynności z zakresu obrotu prawnego z zagranicą, jak np. udzielenie pomocy prawnej, ekstradycja czy przekazywanie skazanych.

Co do etapu, na jakim zawiadomienie powinno nastąpić, § 3 rozporządzenia MS z 2002 r. milczy. Pozornie mogłoby się zatem wydawać, że obowiązek ten może być spełniony w każdym czasie do prawomocnego zakończenia postępowania. Wykładnia celowościowa przemawia jednak za tym, aby realizowany był on niezwłocznie po skutecznym wniesieniu sprawy. Jeśli pismo wszczynające postępowanie dotknięte jest brakami uniemożliwiającymi nadanie mu biegu, to minister właściwy do spraw zagranicznych powinien być zawiadomiony dopiero po ich skutecznym uzupełnieniu. Nie stoi natomiast na przeszkodzie zawiadomieniu fakt, że powództwo zostało skierowane wobec podmiotu nieposiadającego zdolności sądowej¹⁰, a tym bardziej to, że nie zasługuje ono na uwzględnienie pod względem merytorycznym. Przedstawiając przedmiot sprawy, można ograniczyć się do zwięzłego opisu stanu faktycznego wynikającego z pisma wszczynającego postępowanie, ewentualnie przesłać jego kopię, przy czym z uwagi na konieczność ochrony danych osobowych powinna być ona w miarę możliwości zanonimizowana. Informacja powinna zostać skierowana do Protokołu Dyplomatycznego MSZ.

---

⁸ Szczególna jest w tym zakresie pozycja prawnomiędzynarodowa Tajwanu, którego państwowości Polska nie uznaje, ale który ze względów pragmatycznych dla potrzeb obrotu prawnego bywa traktowany jak państwo. W związku z tym także o ewentualnych sprawach z udziałem Tajwanu lub jego organów należy zawiadomić MSZ.

⁹ Zgodnie z prawem międzynarodowym pojęcie organu obejmuje każdą osobę lub podmiot, który posiada taki status zgodnie z prawem wewnętrznym tego państwa (Komisja Prawa Międzynarodowego ONZ, *Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, art. 4 Conduct of organs of a State*, tekst załączony do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 56/83 z 12.12.2001 r., skorygowany dokumentem nr A/56/49 (Vol. I)/Corr.4).

¹⁰ Zob. postanowienie SN z 25.05.2007 r., I CSK 6/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 90.

PILNOŚĆ

Wzrastająca liczba spraw z elementem zagranicznym uzasadnia odstąpienie od przyznawania im automatycznie priorytetu, tak jak to artykułował § 4¹ rozporządzenia MS z 2002 r. w brzmieniu dotychczasowym. W konsekwencji od 28.12.2019 r. czynności w zakresie obrotu prawnego z zagranicą nie są *a priori* uprzywilejowane, jeśli chodzi kolejność ich wykonywania. Odejście od dotychczas obowiązującej zasady, zgodnie z którą każda sprawa z zakresu obrotu międzynarodowego była uznawana za pilną, umożliwi bardziej racjonalne wykorzystanie zasobów sądów i nadanie priorytetu tym z nich, które rzeczywiście na to zasługują. Obecnie sprawy te powinny być rozpoznawane według kolejności wpływu do danego referatu, chyba że przepisy szczególne określają termin do ich rozpoznawania, gdy zachodzi inna uzasadniona przyczyna zmiany tej kolejności wynikająca z organizacji pracy sądu, w przypadkach niecierpiących zwłoki, albo – w szczególnie uzasadnionych przypadkach – gdy przewodniczący wydziału tak zarządził¹¹. Obligatoryjnie, poza zwykłą kolejnością, należy jednak wykonywać czynności w sprawach oznaczonych przez organ wzywający jako pilne¹², niezależnie od tego, czy określony wniosek jest przekazywany do sądów bezpośrednio, czy za pośrednictwem organu centralnego. Od strony przedmiotowej jako „pilne” mogą być oznaczone wszystkie kategorie spraw, w których organ państwa obcego zwraca się do sądu polskiego o dokonanie czynności z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych i karnych; w szczególności mogą w grę wchodzić czynności z zakresu wzajemnej pomocy prawnej i doręczeń, ekstradycji bądź przekazania skazanych. Sprawy takie powinny być kierowane poza kolejnością na terminy rozpraw lub posiedzeń¹³ oraz do przydziału w SLPS¹⁴. Sąd polski jest związany stanowiskiem organu państwa obcego co do pilności wykonania czynności.

AKTA

Na podstawie art. 51a § 1 p.u.s.p. sąd z urzędu ustala i stosuje prawo obce, a w celu ustalenia jego treści może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości¹⁵, stosownie

---

¹¹ § 79 ust. 1 i 3 r.u.s.p.

¹² § 4¹ rozporządzenia MS z 2002 r.

¹³ § 79 ust. 2 r.u.s.p.

¹⁴ § 49 ust. 4 r.u.s.p.

¹⁵ Oczywiście Minister Sprawiedliwości nie wykonuje kompetencji do żądania akt osobiście, a za pośrednictwem podległego mu urzędu, czyli Ministerstwa Sprawiedliwości. Nie byłby bowiem w stanie samodzielnie i osobiście podołać wszystkim postawionym przed nim zadaniom. W ramach dekoncentracji wykonywanych funkcji musi zatem korzystać z pomocy i zastępstwa poszczególnych pracowników merytorycznych ministerstwa i osób do niego delegowanych. (Zob. H. Izdebski, *Kolegialność i jednoosobowość w zarządzie centralnym państwa nowożytnego*, Warszawa 1972, s. 153-204).

zaś do art. 53c § 2 p.u.s.p. Minister Sprawiedliwości może zażądać przedstawienia mu akt sprawy, w której sąd zwrócił się o udzielenie tekstu prawa obcego, wyjaśnienie obcej praktyki sądowej lub informację co do istnienia wzajemności w stosunkach z państwem obcym. Po nowelizacji rozporządzenia MS z 2002 r. doszło do usunięcia niezgodności pomiędzy art. 53c § 2 p.u.s.p. a § 5 rozporządzenia MS z 2002 r., który w brzmieniu dotychczasowym nakładał na sąd bezwarunkowy obowiązek przesłania akt sprawy, w ramach której zwrócił się o udzielenie informacji. Z praktycznego punktu widzenia nie w każdym wypadku przesłanie akt jest konieczne. Zakres żądanych informacji o prawie obcym był bowiem wielokrotnie na tyle jasno sprecyzowany, że żądanie sądu mogło zostać wykonane bez zapoznawania się z materiałami źródłowymi. Nie ma przy tym powodu, aby akta były przesyłane poza sąd częściej, niż jest to naprawdę konieczne. Akta powinny znajdować się w sądzie, a ich przesyłanie do innych organów i instytucji musi być ograniczone do niezbędnego minimum. *De lege lata* ich przesłanie zależy od żądania Ministra Sprawiedliwości, które z natury rzeczy będzie wystosowywane nie w każdej sprawie, ale tylko wtedy, gdy dostęp do akt jest niezbędny do prawidłowego i sprawnego załatwienia wniosku sądu. Jeśli wystarczające będzie procedowanie na podstawie informacji przekazanej przez sąd to żądanie materiałów źródłowych nie będzie konieczne. Z kolei jeśli sprawa ma charakter skomplikowany i zagadnień prawnych będących przedmiotem ustaleń nie da się ująć w sposób syntetyczny, to sąd może się spodziewać żądania przesłania akt. Oczywiście sąd może, jeśli uzna to za właściwe i celowe, udostępnić akta z urzędu, przysyłając je Ministrowi Sprawiedliwości wraz z wnioskiem w trybie art. 51a § 1 p.u.s.p.

Warto w tym miejscu zauważyć, że samo uprawnienie żądania akt przez Ministra Sprawiedliwości może być uważane za kontrowersyjne¹⁶ w świetle wyroku

---

¹⁶ Zob. m.in. stanowisko Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w sprawie projektowanych zmian ustawowych dotyczących władzy sądowniczej, s. 21-23, <http://www.krs.pl/admin/files/rp2013/uj%20stanowisko%209.5.2017.pdf> (dostęp: 2.03.2020 r.); uwagi Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do sprawozdania Podkomisji Nadzwyczajnej o poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1491), pkt 5, http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/06/HFPC_USP_druk_1491.pdf (dostęp: 2.03.2020 r.); opinia Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, s. 9, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/E3EE456349A9BF76C1258131004A951A/%24File/1491-006.pdf> (dostęp: 2.03.2020 r.). Wąskie i szczegółowe określenie w art. 53c § 1 p.u.s.p. sytuacji, w których dopuszczalne jest udostępnienie akt sprawy MS zostało natomiast zaakceptowane przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich Iustitia (zob. opinia Iustitii w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 1491), pkt I.6, <http://www.iustitia.pl/opinie/1760-opinia-iustitii-w-sprawie-projektu-ustawy-o-zmianie-ustawy-prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-oraz-niektorych-innych-ustaw-druk-sejmowy-nr-1491> (dostęp: 2.03.2020 r.).

Trybunału Konstytucyjnego z 15.10.2015 r. w sprawie Kp 1/15¹⁷, gdzie stwierdzono, że przyznanie Ministrowi Sprawiedliwości kompetencji do żądania akt spraw sądowych zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądowym, a także spraw będących w toku, ingeruje w istotę władzy sądowniczej oraz narusza zasadę niezawisłości sędziowskiej. Wskazać jednak należy, że Trybunał Konstytucyjny badał zgodność z Konstytucją uprawnienia Ministra Sprawiedliwości do zażądania akt sprawy sądowej w celu realizacji nadzoru nad administracyjną działalnością sądów powszechnych. Tymczasem art. 53c § 2 p.u.s.p. i § 5 rozporządzenia MS z 2002 r. w żaden sposób nie są związane ze sprawowaniem nadzoru administracyjnego. Przekazując sądom informację o prawie obcym, Minister Sprawiedliwości nie sprawuje bowiem nadzoru administracyjnego w stosunku do sądów, lecz udziela im niezbędnej pomocy¹⁸. Co więcej, udzielenie tej pomocy następuje z inicjatywy właściwego sądu, który dysponuje także innymi środkami ustalenia treści prawa obcego niż wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości, w szczególności może dopuścić dowód z opinii biegłego czy zwrócić się o informacje w trybie Konwencji europejskiej o informacji o prawie obcym sporządzonej w Londynie dnia 7 czerwca 1968 r.¹⁹ Co równie istotne w aspekcie niezależności, organem ustalającym i stosującym prawo obce jest zawsze sąd. Odpowiedź udzielana przez Ministra Sprawiedliwości ma charakter informacyjny i nie jest dla sądu wiążąca czy ostateczna²⁰. Dlatego brak jest uzasadnionych podstaw do powątpiewania w zgodność przywołanego przepisu z Konstytucją, zwłaszcza jej art. 45 i art. 77 ust. 2 statuującymi prawo do sprawiedliwego postępowania przed sądem. Nie można też stwierdzić, aby omawiana regulacja przyczyniała się istotnie do przewlekłości postępowania. W praktyce możliwe jest bowiem zorganizowanie współpracy sądu z Ministerstwem Sprawiedliwości w sposób niekolidujący ze sprawnym prowadzeniem sprawy, bez uszczerbku dla obowiązku sądu wydania rozstrzygnięcia w rozsądnym

---

¹⁷ OTK ZU 2015, nr 9/A, poz. 147.

¹⁸ Wyraża się to choćby w organizacyjnym rozdziale funkcji nadzorczych i informacyjnych w ramach MS. Pierwsze realizuje Departament Nadzoru Administracyjnego, a drugie – Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka.

¹⁹ Dz. U. z 1994 r. Nr 64, poz. 272.

²⁰ Rozwiązanie odmienne, nakładające na sąd obowiązek zastosowania się do informacji przekazanej przez organ niesądowy, stanowiłoby naruszenie prawa do sprawiedliwego postępowania przed sądem. Patrz: wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 24.11.1994 r., *Beaumont przeciwko Francji*, skarga nr 15287/89 i z 13.2.2000 r., *Chevroł przeciwko Francji*, skarga nr 49636/99. Tak samo F. van Dijk, F. van Hoof, A. van Rijn, L. Zwaak, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpia-Oxford 2006, s. 562; F. Tulken, J. Lotarski, *Le Tribunal Indépendent et Impartial a la Lumière de la Jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de L'Homme*, [w:] G. Closset-Marchal, R. Andersen, H. Bosly, L. Cadiet (red.), Bruksela 2004, s. 736.

terminie z jednej strony i zadań ministerstwa w zakresie dostarczania informacji o prawie obcym z drugiej.

PRZEKAZANIE WNIOSKU SĄDOWI WŁAŚCIWEMU

Zgodnie z § 7 rozporządzenia MS z 2002 r. wniosek o udzielenie pomocy prawnej skierowany do niewłaściwego sądu podlega przed jego rejestracją w wydziale niezwłocznemu przekazaniu zarządzeniem przewodniczącego sądowi właściwemu, o czym informuje się organ wzywający. W stosunku do dotychczasowego stanu prawnego różnica sprowadza się do tego, że podkreślono brak konieczności rejestrowania sprawy w wydziale. Nowe rozwiązanie podyktowane jest tym, że rejestrowanie błędnie skierowanego wniosku o pomoc prawną i wydawanie odrębnego zaskarżalnego zażaleniem postanowienia w przedmiocie właściwości jest nie tylko zbędne, lecz także – z konstrukcyjnych względów – błędne. Przekazanie odezwy zagranicznej sądowi właściwemu jest bowiem elementem działalności administracyjnej sądów powszechnych²¹, co powinno wykluczać wydawanie w tej kwestii postanowienia. Czynność ta nie dotyczy prawa do sprawiedliwego postępowania przed sądem w jego konstytucyjnym i prawnomiędzynarodowym rozumieniu, inaczej mówiąc, nie jest orzekaniem, choć z orzekaniem bezpośrednio się wiąże²². Z prawa do sądu ustanowionego ustawą wynika oczywiście prawo do sądu właściwego, ale tylko w zakresie rozpoznania sprawy co do istoty, a nie w kwestii pomocy prawnej. Zatem administracyjne zarządzenie prezesa sądu (przewodniczącego wydziału lub upoważnionego sędziego) o przekazaniu sądowi właściwemu błędnie skierowanego z zagranicy wniosku o pomoc prawną nie może być utożsamiane z decyzją procesową o stwierdzeniu swojej niewłaściwości i przekazaniu sprawy sądowi właściwemu (wedle siatki pojęciowej k.p.c.²³) lub decyzją w kwestii właściwości (wedle siatki pojęciowej k.p.k.²⁴). Jako czynność administracyjna nie pod-

---

²¹ Art. 8 pkt 2 p.u.s.p.

²² Zob. K. Piasecki, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Warszawa 2005, s. 166 i n.

²³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.). Zob. art. 200 i art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c. Wskazać należy, że z uwagi na przyjętą technikę legislacyjną – łączne wskazanie postanowień i zarządzeń we wprowadzeniu do wyliczenia i wskazanie katalogu zaskarżalnych decyzji procesowych (a nie administracyjnych) wydawanych w formie postanowień i zarządzeń w kolejnych jego punktach, jasne jest, że intencją ustawodawcy nie było wprowadzenie możliwości zaskarżania administracyjnych zarządzeń w kwestii właściwości.

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30, ze zm.). Na marginesie nadmienić należy, że art. 35 § 3 k.p.k. stanowi, że zażalenie przysługuje na „postanowienie” w kwestii właściwości, przy czym w myśl art. 466 § 1 k.p.k. przepisy dotyczące zażeń na postanowienia stosuje się do zażeń na zarządzenia jedynie „odpowiednio”. Jest to drugi niezależny od administracyjnej natury zarządzenia o przekazaniu odezwy przed jej rejestracją sądowi właściwemu argument przeciwko przyjęciu, że zarządzenie to jest zaskarżalne.

lega kontroli w trybie procesowym, a ewentualnie jedynie w trybie skargowym²⁵ lub nadzorczym²⁶. W tym administracyjnym trybie będą też rozstrzygane ewentualne spory kompetencyjne. Dodatkowo z praktycznego punktu widzenia wydanie postanowienia w przedmiocie braku właściwości generowało istotne przedłużenie postępowania. Tego rodzaju decyzja procesowa podlega doręczeniu. W związku z tym, że strony postępowania przed sądem państwa obcego z reguły również nie przebywają na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, proces doręczania im odpisu postanowienia o przekazaniu według właściwości będzie wymagał wystąpienia z wnioskiem o doręczenie do sądu lub innego organu państwa, gdzie doręczenie ma nastąpić. Nie jest przy tym niczym nadzwyczajnym sytuacja, w której proces doręczenia dokumentów sądowych za granicą zajmuje kilka miesięcy, w którym to czasie wnioski o pomoc prawną pozostaje niewykonywany. Nowelizacja § 7 rozporządzenia MS z 2002 r. ma właśnie na celu zapobieżenie takim sytuacjom i w ten sposób przyspieszenie procedowania z niewłaściwie skierowanymi wnioskami o udzielenie pomocy prawnej. Warto wreszcie zauważyć, że omawiana norma dotyczy wyłącznie przypadku, gdy właściwym jest inny sąd polski, nie obejmuje ona swoim zakresem sytuacji, gdy wniosek będzie podlegał przekazaniu za granicę. W takiej sytuacji podlega on zwrotowi do nadawcy, który powinien przesłać go ponownie, tym razem do właściwego państwa.

OBOWIĄZEK INFORMACYJNY

Sąd właściwy do wykonania wniosku o międzynarodową pomoc prawną powinien niezwłocznie po rejestracji potwierdzić jego wpływ oraz przekazać zagranicznemu organowi wzywającemu niezbędne informacje, o których mowa w § 9 rozporządzenia MS z 2002 r., w szczególności dane sądu oraz osoby, z którą można się kontaktować w sprawie wykonania wniosku. Osobą odpowiedzialną za udzielanie informacji nie musi być sędzia; nie ma nawet wymogu, aby był to pracownik danego sądu. Istotne jest natomiast, aby wskazana osoba miała możliwość uzyskania informacji o stanie sprawy i przekazania ich organowi zagranicznemu w zrozumiałym sposób. Spodziewać się więc należy, że w praktyce najczęściej osobami tymi będą urzędnicy władający językami obcymi, zatrudnieni w komórkach zajmujących się obrotem zagranicznym lub pełniący funkcje punktów kontaktowych Europejskiej Sieci Sądowej w Sprawach Cywilnych i Handlowych. Przekazując potwierdzenie otrzymania wniosku, można również podać inne użyteczne informacje, przede wszystkim dotyczące języków, w których można nawiązać kontakt czy możliwości nawiązania kontaktu przez komunikatory

---

²⁵ Art. 41a i n. p.u.s.p.

²⁶ Art. 37 § 3 p.u.s.p.

internetowe, które mogą być tańszą alternatywą połączeń telefonicznych i bywają używane przez partnerów zagranicznych.

TŁUMACZENIA

Nowelizacja eliminuje konieczność obligatoryjnego przysięgłego tłumaczenia wszystkich pism wysyłanych za granicę na język obcy (§ 11 rozporządzenia MS z 2002 r.). Obecnie tłumaczenie przysięgłe jest konieczne tylko, jeśli do sądu zostanie złożony wniosek strony o jego dokonanie albo sąd z urzędu uzna to za konieczne. W innych wypadkach, np. przy doręczeniu przez zwykłe oddanie, można tłumaczenia w ogóle nie załączać, zwłaszcza gdy dokumenty będą doręczane osobie władającej dostatecznie językiem polskim. Aktualne rozwiązanie pozwala również na posłużenie się tłumaczeniem sporządzonym przez tłumacza nieprzysięgłego, które w konkretnym przypadku może być wykonane taniej, szybciej lub lepiej, w szczególności w razie technicznego charakteru tłumaczonego dokumentu. Nowy § 15 ust. 3 rozporządzenia MS z 2002 r. wskazuje, że tłumaczenie powinno być połączone bezpośrednio z tłumaczonym dokumentem, tak aby wyeliminować praktykę, w której łączono plik oryginałów z plikiem tłumaczeń tak, że nie było wiadomo, którego konkretnie pisma tłumaczenie dotyczy.

W celu usprawnienia postępowania sądy okręgowe zostały *expressis verbis* zobligowane (§ 701 ust. 2 rozporządzenia MS z 2002 r.) do dokonywania tłumaczenia postanowienia Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie rozstrzygnięcia wniosku państwa obcego o ekstradycję osoby ściganej, doręczenia go osobie, której dotyczy wniosek, jej obrońcy, prokuratorowi i niezwłocznego przesłania dowodu doręczenia Ministrowi Sprawiedliwości; przesłanie samego tłumaczenia jest zbędne. Tłumaczenie powinno być dokonywane w razie potrzeby, tzn. gdy osoba, której postanowienie dotyczy nie włada dostatecznie językiem polskim.

DORĘCZENIA ZAGRANICZNE

Istotnym zmianom został poddany § 18 rozporządzenia MS z 2002 r. W poprzednim brzmieniu przepis ten wskazywał drogę przekazywania pism podlegających wysłaniu za granicę, aktualnie norma ta określa jedynie przypadki, w których pisma są przekazywane za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości. Skorzystanie z tej drogi będzie miało miejsce, gdy w stosunkach z danym państwem obowiązuje umowa przewidująca porozumiewanie się za pośrednictwem organów centralnych, gdy z danym państwem Rzeczpospolita Polska nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych albo w innych wyjątkowych wypadkach. *A contrario* w pozostałych sytuacjach pisma powinny być przekazywane właściwym organom państw obcych

bez pośrednictwa Ministra Sprawiedliwości. Pośrednictwo organów centralnych przewiduje wiele umów bilateralnych zawartych przez Rzeczpospolitą Polską, w szczególności z: Algierią²⁷, Białorusią²⁸, Chinami²⁹, Czarnogórą³⁰, Egiptem³¹, Libią³², Marokiem³³, Rosją³⁴, Serbią³⁵, Ukrainą³⁶ czy Wietnamem³⁷. „Innymi wyjątkowymi okolicznościami” uzasadniającymi przekazywanie pism z udziałem Ministra Sprawiedliwości mogą być w szczególności precedensowy charakter sprawy bądź

---

²⁷ Art. 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Algierską Republiką Ludowo-Demokratyczną dotycząca obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych podpisana w Algierze dnia 9 listopada 1976 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 73)

²⁸ Art. 3 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych sporządzonej w Mińsku dnia 26 października 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 128, poz. 619). Należy jednak pamiętać o zawartym 13 lutego 2009 r., porozumieniu między Ministerstwem Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Sprawiedliwości Republiki Białoruś, Sądem Najwyższym Republiki Białoruś i Naczelnym Sądem Gospodarczym Republiki Białoruś o bezpośrednim porozumiewaniu się sądów w zakresie udzielania pomocy prawnej.

²⁹ Art. 6 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Chińską Republiką Ludową o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych z dnia 5 czerwca 1987 r. (Dz. U. z 1988 r. Nr 9, poz. 65).

³⁰ Art. 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych podpisanej w Warszawie dnia 6 lutego 1960 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 27, poz. 162).

³¹ Patrz art. 14 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Arabską Republiką Egiptu o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i handlowych sporządzonej w Kairze dnia 17 maja 1992 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 34, poz. 126).

³² Art. 5 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Libijską Arabską Dżamahiriją Ludowo-Socjalistyczną o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych, rodzinnych i karnych, podpisana w Trypolisie dnia 2 grudnia 1985 r. (Dz. U. z 1987 r. Nr 13, poz. 80).

³³ Art. 3 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Królestwem Maroka o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych sporządzonej w Warszawie dnia 21 maja 1979 r. (Dz. U. z 1983 r. Nr 14, poz. 69).

³⁴ Art. 3 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzonej w Warszawie dnia 16 września 1996 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 83, poz. 750), zmodyfikowanej porozumieniem z dnia 18 maja 2012 r. o decentralizacji obrotu prawnego w sprawach cywilnych.

³⁵ Art. 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych podpisanej w Warszawie dnia 6 lutego 1960 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 27, poz. 162).

³⁶ Art. 3 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzonej w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465). Podobnie jak w przypadku Białorusi i Rosji należy mieć na względzie zawarte 10.01.2011 r. porozumienie między Ministerstwem Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Sprawiedliwości Ukrainy na podstawie art. 3 ust. 3 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, stanowiącej wyjątek od zasady porozumiewania się za pośrednictwem organów centralnych.

³⁷ Art. 3 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych sporządzonej w Warszawie dnia 22 marca 1993 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 3, poz. 22).

też nieskuteczność wcześniej podejmowanych prób doręczenia. Przyjęte rozwiązanie jest wyrazem preferencji ustawodawcy, aby czynności z zakresu współpracy międzynarodowej w zwykłych warunkach były dokonywane bezpośrednio przez właściwe sądy i inne organy, co w istotny sposób przekłada się na szybkość obrotu. Rola Ministerstwa Sprawiedliwości powinna być ograniczona do wypadków bardziej problematycznych i skomplikowanych.

Sposób postępowania w sprawach, w których nie ma podstaw do kierowania pism do Ministerstwa Sprawiedliwości, jest uzależniony od instrumentu, na podstawie którego obrót prawny jest dokonywany. W relacji z państwami Unii Europejskiej zasadą będzie bezpośrednie porozumiewanie się jednostek przekazujących i przyjmujących na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001 z 28.05.2001 r. w sprawie współpracy między sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzeniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych³⁸ i rozporządzenia (EU) nr 1393/2007 z 13.11.2007 r. dotyczącego doręczenia w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (doręczenia dokumentów) oraz uchylającego rozporządzenie nr 1348/2000³⁹.

Z kolei w przypadku państw – stron Konwencji o doręczeniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych sporządzonej w Hadze dnia 15 listopada 1965 r.⁴⁰ i Konwencji o przeprowadzeniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych i handlowych sporządzonej w Hadze dnia 18 marca 1970 r.⁴¹ wnioski powinny być kierowane przez sądy do organów centralnych wskazanych przez państwa przystępujące do tych konwencji lub innych organów wyznaczonych przez te państwa. W pozostałych wypadkach pisma powinny być przesyłane właściwym przedstawicielstwom dyplomatycznym i konsulom Rzeczypospolitej Polskiej w danym kraju w celu ich przekazania właściwym organom państwa doręczenia lub wykonania.

W tym miejscu warto wskazać, że w części przypadków przekazywanie korespondencji z zakresu obrotu zagranicznego będzie odbywać się za pośrednictwem prezesa sądu okręgowego, a w części bez jego udziału, a jedynie przez prezesa danego sądu. Bezpośrednio sąd rejonowy będzie mógł się komunikować z sądami i innymi organami państw obcych w sprawach nie dotyczących pomocy prawnej⁴² oraz w razie zwrócenia się do sądu przedstawicielstwa dyplomatycznego i konsula

---

³⁸ Dz. U. UE z 27.06.2001 r., L 174, s. 1-24.

³⁹ Dz. U. UE z 10.12.2007 r., L 324, s. 79-120.

⁴⁰ Dz. U. z 2000 r. Nr 87, poz. 968.

⁴¹ Dz. U. z 2000 r. Nr 50, poz. 582.

⁴² § 16 rozporządzenia MS z 2002 r.

państwa obcego w Rzeczypospolitej Polskiej⁴³. Przepisy te należy uznać za *lex specialis* w stosunku do ogólnej zasady wynikającej z § 14 ust. 3 rozporządzenia MS z 2002 r. przewidującej pośrednictwo prezesa właściwego sądu okręgowego.

PRZYWILEJE I IMMUNITETY PRAWNOMIĘDZYNARODOWE

Rozporządzenie zgodnie z § 1 pkt 2 określa „sposób wykonywania czynności dotyczących osób korzystających z przywilejów i immunitetów wynikających z prawa międzynarodowego oraz czynności z udziałem tych osób”. Użycie pojęcia „przywilej lub immunitet wynikający z prawa międzynarodowego” usuwa pojawiające się w praktyce wątpliwości odnośnie do tego, czy chodzi tylko o immunitet dyplomatyczny i konsularny, czy także o odrębny od nich immunitet funkcjonariuszy państwa od obcej jurysdykcji karnej⁴⁴ oraz immunitet państw lub organizacji międzynarodowych jako takich. Dodanie przed słowem „immunitet” słowa „przywilej” zsynchronizowało terminologię rozporządzenia MS z 2002 r. z przepisami Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych⁴⁵ i Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych⁴⁶. Chodzi tutaj o wszelkie przywileje i immunitety prawnomiędzynarodowe, w sprawach cywilnych i karnych, jurysdykcyjne i egzekucyjne, dotyczące osób fizycznych, prawnych i innych jednostek organizacyjnych występujących w obrocie. Zwrot „prawo międzynarodowe” obejmuje syntetycznie całość wiążącego Polskę międzynarodowego porządku prawnego, niezależnie od źródła, co jest o tyle istotne, że większość norm dotyczących immunitetów wynika z prawa zwyczajowego, co oczywiście w żaden sposób nie pozbawia ich wiążącego charakteru⁴⁷.

Immunitet państwa jako takiego oraz różnych jego agend, takich jak: urzędy, ministerstwa, sądy, ambasady i konsulaty, zajmuje istotne miejsce w zwyczajowym prawie międzynarodowym. Wywodzi się go się z zasady suwerennej równości

---

⁴³ § 23 rozporządzenia MS z 2002 r.

⁴⁴ W praktyce nabiera on znaczenia w sprawach funkcjonariuszy niekorzystających z immunitetu dyplomatycznego. Więcej na ten temat: Komisja Prawa Międzynarodowego ONZ, *Immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction*, https://legal.un.org/ilc/guide/4_2.shtml (dostęp: 2.03.2020 r., a w polskiej nauce prawa – T. Ostropolski, *Zasada jurysdykcji uniwersalnej w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2008, s. 188-243).

⁴⁵ Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych, sporządzona w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r. (Dz. U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232).

⁴⁶ Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych, sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98).

⁴⁷ Zwyczaj międzynarodowy, jako dowód istnienia powszechnej praktyki, przyjętej jako prawo, jest jednym ze źródeł prawa międzynarodowego (art. 38 ust. 1 lit. b Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90), a zatem jest wiążący dla sądów polskich (postanowienie SN z 29.10.2010 r., IV CSK 465/09, OSNC 2010, nr 2, poz. 22).

państw⁴⁸, która – jak jasno potwierdza art. 2 ust. 1 Karty Narodów Zjednoczonych – jest jedną z podstawowych zasad międzynarodowego porządku prawnego. Z zasady tej wynika, że państwo wyłączone jest spod jurysdykcji innego państwa, co wyraża łacińska paremia *par in parem non habet imperium*⁴⁹. W związku z tym państwo nie może być bez swej zgody pociągnięte do odpowiedzialności czy to karnej, czy też cywilnej przed obcym sądem, a jego własność i inne prawa majątkowe korzystają ze specjalnej ochrony, nie podlegając zajęciu, egzekucji czy przypadkowi⁵⁰. Immunitet jurysdykcyjny państwa odnosi się tylko do jego aktów dokonanych przy wykonywaniu władzy publicznej (*acta de iure imperi*), a nie czynności, które mogłyby być dokonane przez podmioty prywatne (*acta de iure gestionis*)⁵¹. W celu umożliwienia nieskrępowanego funkcjonowania misji dyplomatycznych międzynarodowe prawo zwyczajowe skodyfikowane w konwencjach wiedeńskich o stosunkach dyplomatycznych i konsularnych przewiduje immunitety: dyplomatyczny i konsularny⁵². Immunitet może mieć charakter materialny, wykluczający odpowiedzialność za określone czyny, lub jurysdykcyjny, wykluczający prowadzenie postępowania. Odmianą immunitetu jurysdykcyjnego jest immunitet egzekucyjny⁵³, wykluczający prowadzenie egzekucji w stosunku do: aktywów ambasad, mienia wojskowego, okrętów wojennych i rządowych statków niehandlowych czy przedmiotów stanowiących część dziedzictwa kulturalnego państwa⁵⁴.

---

⁴⁸ Zob. wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 3.02.2012 r. w sprawie Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening), ICJ Reports 2012, § 57.

⁴⁹ Zob. J. Ciszewski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Tom 5*, T. Ereciński (red.), Warszawa 2009 r., s. 286; A. Laskowska-Hulisz, *Immunitet państwa w postępowaniu rozpoznawczym w sprawach cywilnych – wybrane zagadnienia procesowe*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2018, nr 3(59), s. 11.

⁵⁰ Zob. M. Kałduński, *Immunitet państwa a systemowy charakter prawa międzynarodowego*, [w:] *Państwo a prawo międzynarodowe jako system prawa*, R. Kwiecień (red.), Lublin 2015, s. 268.

⁵¹ Zob. A. Wyrozumska, *Polskie sądy wobec immunitetu państwa obcego*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 3, s. 24; S. Janczarek, *Immunitet jurysdykcyjny państwa a bezwzględnie obowiązujące normy prawa międzynarodowego*, „Państwo i Prawo” 2009, z. 12, s. 58-59; P. Grzegorzczak, *Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 158-193, postanowienie SN z 11.01.2000 r., I PKN 562/99, OSNAPiUS 2000, nr 19, poz. 723 z glosą J. Ciszewskiego, OSP 2000, nr 11.

⁵² Warto tu odnotować pogląd wyrażony w *Poradniku dla Misji dyplomatycznych w Rzeczypospolitej Polskiej Ministerstwa Spraw Zagranicznych*, Warszawa 2019, s. 52, gdzie wskazano, że misja dyplomatyczna państwa obcego posiada zdolność sądową w sprawach z zakresu prawa pracy. Oznacza to, że w sprawach roszczeń wynikających ze stosunku pracy pracownik zatrudniony w misji dyplomatycznej może skutecznie wnieść powództwo przeciwko misji przed sąd polski.

⁵³ Zob. Z. Kotuła, *Immunitet jurysdykcyjny państwa a prawa człowieka. Poglądy doktryny*, http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/46559/02_Zuzanna_Kotula.pdf (dostęp: 2.03.2020).

⁵⁴ Zob. P.T. Stoll, *State immunity*, Max Planck Encyclopaedia of International Law 2011, § 58-77, <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1106> (dostęp: 2.03.2020 r.); H. Fox, *The Law of State Immunity*, Oxford 2015, s. 515-542.

Stosownie do art. 51kb p.u.s.p. w razie wątpliwości co do istnienia przywileju lub immunitetu wynikającego z prawa międzynarodowego sąd może zwrócić się do ministra właściwego do spraw zagranicznych o informację. Zapytanie sądu może dotyczyć każdego podmiotu występującego w jakimkolwiek charakterze w sprawie, a więc w szczególności strony bądź uczestnika postępowania cywilnego, oskarżonego, obwinionego, „podmiotu, o którym mowa w art. 416 k.p.k.”, który stosownie do art. 4 k.k. nadal występuje w niektórych sprawach karnych, wreszcie świadka czy biegłego. Stosownie do § 26 rozporządzenia MS z 2002 r. sąd powinien wskazać Ministrowi Spraw Zagranicznych zwięzłą informację o stanie faktycznym sprawy i własnych ustaleniach, ze wskazaniem okoliczności, które spowodowały, że nabrał wątpliwości odnośnie do tego, czy dany podmiot korzysta z immunitetu lub przeznaczenia mienia, do którego skierowano egzekucję. Bez tej informacji Ministerstwo Spraw Zagranicznych nie będzie mogło bez nieuzasadnionej zwłoki przekazać sądowi informacji o mogących mieć zastosowanie w sprawie normach prawa międzynarodowego lub przedstawić niezbędnych informacji faktycznych. Udzielana odpowiedź ma charakter pomocniczo-informacyjny, co oznacza, że nie powinna wprost wskazywać, że dany podmiot korzysta bądź nie z immunitetu. Tego rodzaju ustalenie jest ostatecznie dokonywane przez sąd i przyznanie stanowisku organu niebędącego sądem charakteru wiążącego stanowiłoby naruszenie zasady podziału władz i niezawisłości sędziowskiej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych może jednak potwierdzić, że dana osoba jest akredytowanym w Polsce dyplomatą albo że osoba, która popełniła wykroczenie jest członkiem misji (lub członkiem jego rodziny) państwa, w którym na członków polskich misji dyplomatycznych nakładane są kary za wykroczenia, w szczególności mandaty za wykroczenia w ruchu drogowym⁵⁵, czy wreszcie jaki jest aktualny stan międzynarodowego prawa zwyczajowego odnośnie do podmiotów o danym statusie lub określonego mienia.

Zmianie uległ również sposób dokonywania doręczeń podmiotom korzystającym z przywilejów i immunitetów wynikających z prawa międzynarodowego. W poprzednim stanie prawnym doręczenie odbywało się za pośrednictwem Ministerstw Sprawiedliwości i Spraw Zagranicznych⁵⁶. Obecnie pośrednictwo Ministra Sprawiedliwości zostało wyeliminowane. Wobec tego sądy i inne organy powinny kierować korespondencję bezpośrednio do Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Komórką organizacyjną tego ministerstwa właściwą w tej materii jest Protokół Dyplomatyczny⁵⁷. Ten sam tryb porozumiewania się obowiązuje w odniesieniu

---

⁵⁵ Zob. art. 5 § 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2020 r. poz. 729, ze zm.).

⁵⁶ § 28 rozporządzenia MS z 2002 r. w brzmieniu obowiązującym do 28.12.2019 r.

⁵⁷ Dostępny na stronie: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/protokol-dyplomatyczny1>.

do obywateli polskich przebywających za granicą, korzystających z immunitetu dyplomatycznego czy konsularnego. Warto tutaj podkreślić, że taka droga doręczenia jest stosowana jedynie w tych sprawach, w których w grę wchodziło powołanie się przez adresata na immunitet. W sprawach niezwiązanych z przysługiwaniem immunitetu korespondencja może być kierowana bezpośrednio, o ile przedstawicielstwo dyplomatyczne lub konsul nie zgłoszą zastrzeżeń⁵⁸. Ten tryb będzie właściwy na przykład w tych wszystkich sprawach, w których sąd zwraca się do przedstawicielstwa dyplomatycznego czy konsula o udzielenie informacji dotyczących państwa, które reprezentują. Korespondencja taka, zgodnie z § 24 rozporządzenia MS z 2002 r., odbywa się w języku polskim, a tłumaczenie należy sporządzić na żądanie. Podobnie tryb doręczenia pism wynikający z art. 1135³ k.p.c. i § 28 rozporządzenia MS z 2002 r. nie będzie miał zastosowania w razie doręczeń dokonywanych samemu państwu, jako stronie postępowania wytoczonego przed sądem polskim. W takim wypadku co do zasady doręczeń należy dokonywać na drodze dyplomatycznej do właściwego obcego ministerstwa spraw zagranicznych za pośrednictwem przedstawicielstwa dyplomatycznego Rzeczypospolitej Polskiej w tym kraju.

Osoby korzystające z immunitetu nie tylko nie mogą być pozwane czy oskarżone, lecz także nie mają prawnego obowiązku składania zeznań czy występowania w charakterze biegłego czy tłumacza. Mogą jednak wyrazić na to zgodę, o co sąd zwraca się za pośrednictwem ministra właściwego do spraw zagranicznych, jednocześnie wskazując proponowany termin czynności. W celu zapewnienia nienaruszenia immunitetu przy dokonywaniu doręczeń § 29 ust. 6 rozporządzenia MS z 2002 r. stanowi, że prawidłowość wypełnienia urzędowego formularza wezwania kierowanego do osoby korzystającej z immunitetu sprawdza prezes sądu, który może upoważnić do tego innego sędziego, asesora lub referendarza. Taki sędzia, asesor lub referendarz działają tylko w zakresie upoważnienia, które może obejmować jedynie sprawy, o których mowa w § 29 rozporządzenia MS z 2002 r. Przez samo wyrażenie zgody na uczestnictwo w postępowaniu sądowym osoba, której przysługuje immunitet dyplomatyczny lub konsularny, nie zrzeka się go. Oczywiście jest zatem, iż w razie niestawiennictwa na wezwanie lub odmowy złożenia zeznań nie można wobec osoby korzystającej z immunitetu dyplomatycznego stosować środków przymusu, a wezwania doręczone tym osobom nie mogą zawierać zagrożeń nimi. Zasada ta ma odpowiednie zastosowanie do osób korzystających z immunitetu konsularnego, jeżeli okoliczności, których zeznania lub opinie

---

⁵⁸ § 23 ust. 2 rozporządzenia MS z 2002 r.

mają dotyczyć, związane są z wykonywaniem przez te osoby funkcji urzędowych lub służbowych, a na zasadzie wzajemności także w zakresie innych okoliczności⁵⁹.

EKSTRADYCJA

Nowe przepisy § 70¹ ust. 1 i § 70² regulują techniczno-organizacyjne aspekty ekstradycji z Polski za granicę. § 70¹ ust. 1 przewiduje obowiązek informowania Ministra Sprawiedliwości przy przesyłaniu mu akt sprawy ekstradycyjnej (art. 603 § 5 k.p.k.) o tym, czy i do kiedy wobec osoby, która ma być wydana, stosowany jest środek zapobiegawczy. Wskazany przepis daje normatywną podbudowę dotychczasowej dobrej praktyce większości sądów powszechnych. Informacja może być zawarta w piśmie przewodnim, przy którym do Ministerstwa Sprawiedliwości przesyłane są akta. Powinna obejmować wszystkie środki zapobiegawcze we wszystkich sprawach, o stosowaniu których wiadomo sądowi, wydającemu postanowienie w przedmiocie ekstradycji (sąd nie ma jednak obowiązku aktywnego poszukiwania tych informacji). Kierując się wykładnią celowościową należy przyjąć, że przesyłanie informacji jest zbędne, jeżeli sąd stwierdził niedopuszczalność ekstradycji.

A z kolei regulacja § 70² jednoznacznie wskazuje, że wykonywanie postanowienia o ekstradycji należy do sądu, inaczej mówiąc jest ostatnim etapem postępowania sądowego. Oznacza to, że także na tym etapie sąd jest gospodarzem postępowania i może stosować środki przymusu, takie jak tymczasowe aresztowanie lub list gończy. Do sądu należeć też będzie zapewnienie, by osoba wydawana miała dokumenty uprawniające do przekroczenia granicy. Jeśli wydawany jest cudzoziemcem, można zwrócić się do obcego przedstawicielstwa dyplomatycznego o wydanie mu stosownego dokumentu, a jeśli jest to niemożliwe – wystąpić do Straży Granicznej o wydanie tymczasowego polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca⁶⁰. Jeśli wydawany jest obywatelem polskim zastosowanie mieć będzie art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych⁶¹, z którego wynika, że dowód osobisty uprawnia do przekraczania granic państw członkowskich Unii Europejskiej oraz innych państw uznających go na podstawie jednostronnych decyzji za wystarczający do przekraczania ich granic. W praktyce decyzja taka może przybrać formę pisma wskazującego, że państwo obce przyjmie na swoje terytorium indywidualnie oznaczoną osobę fizyczną legitymującą się wyłącznie

---

⁵⁹ Zob. art. 31 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych oraz art. 44 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, a w postępowaniu karnym także art. 581-582 k.p.k. Kwestie te, jako materia ustawowa, muszą być uregulowane w ustawie lub bezpośrednio stosowalnej umowie międzynarodowej.

⁶⁰ Zob. art. 268 pkt 2 w zw. z art. 229 ust. 5 pkt 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2020 r. poz. 35).

⁶¹ Dz. U. z 2020 r. poz. 332, ze zm.

polskim dowodem osobistym. Takie pismo wraz z dowodem osobistym jest podstawą do przekroczenia granicy polskiej. W praktyce w takich wypadkach dowód osobisty wydawany jest z urzędu, także na skutek sygnalizacji ze strony sądu.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Ciszewski J., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Tom 5*, Ereciński T. (red.), Warszawa 2009.
- Czaplińska A., *Odpowiedzialność organizacji międzynarodowych jako element uniwersalnego systemu odpowiedzialności międzynarodowoprawnej*, Łódź 2014.
- van Dijk F., van Hoof E., van Rijn A., Zwaak L., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpia-Oxford 2006.
- Domagała P., Andrzejewska-Pałucka A., *Prawo międzynarodowe i prawa człowieka w znowelizowanym prawie o ustroju sądów powszechnych*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2018, z. 3 (31).
- Fox H., *The Law of State Immunity*, Oxford 2015.
- Grzegorzczak P., *Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010.
- Izdebski H., *Kolegialność i jednoosobowość w zarządzie centralnym państwa nowożytnego*, Warszawa 1972.
- Janczarek S., *Immunitet jurysdykcyjny państwa a bezwzględnie obowiązujące normy prawa międzynarodowego*, „Państwo i Prawo” 2009, z. 12.
- Kałduński M., *Immunitet państwa a systemowy charakter prawa międzynarodowego*, [w:] Kotuła Z. (red.), *Immunitet jurysdykcyjny państwa a prawa człowieka. Poglądy doktryny*, http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/46559/02_Zuzanna_Kotula.pdf.
- Kwiecień R., *Państwo a prawo międzynarodowe jako system prawa*, Lublin 2015.
- Laskowska-Hulisz A., *Immunitet państwa w postępowaniu rozpoznawczym w sprawach cywilnych – wybrane zagadnienia procesowe*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2018, nr 3(59).
- Ostropolski T., *Zasada jurysdykcji uniwersalnej w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2008.
- Piasecki K., *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Warszawa 2005.
- Stoll P.T., *State immunity*, „Max Planck Encyclopaedia of International Law” 2011, § 58-77, <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1106>.
- Tulken F., Lotarski J., *Le Tribunal Indépendent et Impartial a la Lumière de la Jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de L'Homme*, [w:] *Mélanges Jacques Van Compernelle*, Closset-Marchal G., Andersen R., Bosly H., Cadiet L. (red.), Bruksela 2004.
- Wyrozumka A., *Polskie sądy wobec immunitetu państwa obcego*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 3.

Orzecznictwo

- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 24.11.1994 r., *Beaumartin przeciwko Francji*, skarga nr 15287/89.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 13.02.2000 r., *Chevrol przeciwko Francji*, skarga nr 49636/99.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 15.10.2015 r., Kp 1/15, OTK ZU 2015, nr 9/A, poz. 147.
- Postanowienie SN z 11.01.2000 r., I PKN 562/99, OSNAPiUS 2000, nr 19, poz. 723.
- Postanowienie SN z 25.05.2007 r., I CSK 6/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 90.
- Postanowienie SN z 29.10.2010 r., IV CSK 465/09, OSNC 2010, nr 2, poz. 22.

Akty normatywne

Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90). Rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (doręczanie dokumentów) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 (Dz. U. UE z 10.12.2007 r., L 324, s. 79-120).

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z 28.05.2001 r. w sprawie współpracy między sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzeniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (Dz. U. UE L 174 z 27.06.2001, s. 1-24).

Konwencja europejska o informacji o prawie obcym sporządzona w Londynie dnia 7 czerwca 1968 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 64, poz. 272).

Konwencja o doręczeniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych sporządzona w Hadze dnia 15 listopada 1965 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 87, poz. 968).

Konwencja o przeprowadzeniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych i handlowych sporządzona w Hadze dnia 18 marca 1970 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 50, poz. 582).

Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych, sporządzona w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r. (Dz. U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232).

Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych, sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98).

Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych podpisana w Warszawie dnia 6 lutego 1960 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 27, poz. 162).

Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych podpisana w Warszawie dnia 6 lutego 1960 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 27, poz. 162).

Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Algierską Republiką Ludowo-Demokratyczną dotycząca obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych podpisana w Algierze dnia 9 listopada 1976 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 73).

Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Królestwem Maroka o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 21 maja 1979 r. (Dz. U. z 1983 r. Nr 14, poz. 69).

Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Libijską Arabską Dżamahiriją Ludowo-Socjalistyczną o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych, rodzinnych i karnych, podpisana w Trypolisie dnia 2 grudnia 1985 r. (Dz. U. z 1987 r. Nr 13, poz. 80).

Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Chińską Republiką Ludową o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych z dnia 5 czerwca 1987 r. (Dz. U. z 1988 r. Nr 9, poz. 65).

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Arabską Republiką Egiptu o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i handlowych sporządzona w Kairze dnia 17 maja 1992 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 34, poz. 126).

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych sporządzona w Warszawie dnia 22 marca 1993 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 3, poz. 22).

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465).

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych sporządzona w Mińsku dnia 26 października 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 128, poz. 619).

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzona w Warszawie dnia 16 września 1996 r.

(Dz. U. z 2002 r. Nr 83, poz. 750), zmodyfikowana porozumieniem z 18 maja 2012 r. o decentralizacji obrotu prawnego w sprawach cywilnych.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30, ze zm.).

Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2020 r. poz. 729, ze zm.).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 23, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych (Dz. U. z 2020 r. poz. 332, ze zm.).

Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2020 r. poz. 35).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1657).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1141).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 listopada 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (Dz. U. z 2019 r. poz. 2398).

Komunikat Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 października 2012 r. w sprawie obowiązywania Porozumienia między Ministerstwem Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Sprawiedliwości Republiki Białoruś, Sądem Najwyższym Republiki Białoruś i Nacelnym Sądem Gospodarczym Republiki Białoruś o bezpośrednim porozumiewaniu się sądów w zakresie udzielania pomocy prawnej, zawartego w Mińsku dnia 13 lutego 2009 r. (M. P. poz. 883).

International law in implementing provisions for the Polish Law on the common courts system

ABSTRACT

On 28.12.2019, the Regulation of the Minister of Justice of 14.11.2019 amending the Regulation on the detailed activities of the courts in terms of international civil and penal proceedings in international relationships came into force. The Regulation introduces several changes important for judges, attorneys and, more generally, persons involved in international cooperation in civil and criminal cases. This article aims to present and analyse them and thus bring them closer to potential readers and users.

Keywords: Law on the common courts system, coordinator for international cooperation and human rights, international trade, regulation of the Minister of Justice on the detailed activities of the courts in terms of international civil and penal proceedings in international relationships